

In 2004 kon je bij 'De Morgen' nog 'Black Venus' verkrijgen tegen een gunstprijsje, in de reeks 'Liefde & Lust'.

foto: ©DM Boeken, 14/10/2004

Sinds wanneer moet goede literatuur stichtend zijn?

Over de hypocrisie van de canoncommissie

COMMENTAAR - 05/07/2020 [Koen Tanghe](#) - Leestijd 6 minuten ☆ ♥ 1

Vijf jaar nadat *Gangreen 1 (Black Venus)* van Jef Geeraerts stoemelings opgenomen werd in de literaire canon, wordt het boek er alweer uitgegooid. Een kwestie van voortschrijdend inzicht, heet het. Het had zelfs nooit mogen opgenomen worden in de canon. Dat is bizar. Als er één Vlaams literair werk is dat deel zou moeten uitmaken van die canon, dan is het toch wel Geeraerts' weergaloos verwoorde, caleidoscopische bewustzijnsstroom?

‘*Belgische Max Havelaar*’

[Marnix Gijsen](#), toch geen kleine jongen, zag er ‘een adembenemend demonisch meesterstuk’ in. ‘Ik ken niemand die zo’n proza schrijft als hij,’ liet hij ooit weten in *Humo*, ‘met zo’n vaart, zo’n élan, dat stroomt eruit, soms in zinnen van tien bladzijden lang, mensen lief, daar zijn wij allemaal kleine mannetjes tegen, zowel in Nederland als in Vlaanderen: dat is prachtig.’ In een recensie schuwde hij de grote vergelijkingen niet: een

‘Belgische *Max Havelaar*’ en ‘Het is alsof Geeraerts soms Henry Miller de broek afdoet.’ Die laatste, Geeraerts’ grote voorbeeld, omschreef *Gangreen 1* in elk geval in lyrische termen: ‘Explosive, bawdy, poignant and gut-wrenching, non stop terrifying, shocking spurts of life, an explosion of color, sound and primal feelings.’

Tom Lanoye vond *Gangreen 1* en *2* een paar jaar geleden nog ‘twee boeken die behoren tot het beste, meest confronterende en meest relevante wat ooit in onze letteren en ver daarbuiten is verschenen.’ Hij hoopte dat ze zouden terechtkomen in literaire canons en cursussen.

Misselijkmakend macho

Niet dus. Of niet meer. Misselijkmakend macho en kolonialistisch, luidt het. Of iets langer verwoord: ‘De commissie kreeg het steeds moeilijker met dat witte hoofdpersonage dat zwarte vrouwen als seksuele gebruikswaar hanteert.’ Dat is wel heel kort door de bocht. De relatie tussen ‘dat witte hoofdpersonage’ en die ‘zwarte vrouwen’ is complexer dan dat.

Zoals de ‘racist’ en ‘kolonialist’ Geeraerts ook kritiek uitte op zijn eigen ‘ras’ en op het schijnheilige koloniale systeem. Of, zoals de *De Morgen* -recensent van dienst het in 2009 verwoordde in een bijdrage tot een literaire canon *avant la lettre* van die krant: ‘Een roman die fel van leer trok tegen de westerse burgermansamenleving, huwelijkshypocrisie en koloniale wantoestanden.’

‘schokkend voor onze moderne gevoeligheden’

De koloniale wereld was sowieso wat ze was, zoals de Romeinse en de middeleeuwse wereld waren wat ze waren: in menig opzicht ronduit schokkend voor onze moderne gevoeligheden. Het is me echter niet meteen duidelijk waarom een onverbloemde en autobiografisch getinte maar authentieke en schitterend geschreven roman over die wereld geen onderdeel zou mogen uitmaken van een canon. Zou Mohammed Ali plots niet meer een van de beste bokkers uit de geschiedenis zijn, mocht ooit duidelijk worden dat hij er racistische en misogyne ideeën op nahield?

Niet alleen Geeraerts

Weet de geleerde commissie dan niet dat Flaubert destijds voor de rechter werd gebracht wegens het ‘vulgaire realisme’ waarmee hij de personages van zijn meesterwerk *Madame Bovary* neerzette? Maar dat de rechter toen oordeelde dat literatuur en moraal twee verschillende zaken zijn? Dezelfde procureur liet enige tijd later Baudelaire veroordelen voor zijn ‘immorele’ *Les Fleurs du mal*.

Wat denkt diezelfde commissie trouwens van Nabokovs pedofiele meesterwerk *Lolita*? Misselijkmakend? Zou ze, desgevraagd, de *Prix Renaudot* die de sublieme maar veel te vroeg in Auschwitz gestorven Joodse schrijfster Irène Némirovsky in 2004 postuum te beurt viel, terugvragen omdat haar oeuvre niet bepaald vrij is van antisemitische, seksistische en racistische uitspraken? Ook al waren die in haar tijd de normaalste zaak van de wereld?

Kritiek

‘Kritiek kwam er destijds vooral vanuit katholieke hoek. “Maar daar stonden ze al op hun achterste poten als ze het woord tepel lazen”’, stelt [Fikry El Azzouzi](#) in een opiniestuk in *De Morgen* dat Geeraerts wegzet als de overtreffende trap van Weinstein en Epstein. Daarbij overschat hij het autobiografische karakter van *Gangreen*. Zelf drukte Geeraerts ooit zijn verbazing uit over het feit dat zijn critici niet doorhadden dat *Gangreen 2* ‘gedeeltelijk fictie was, zoals trouwens het geval was geweest met *Gangreen 1*’ (*De Spoken van Jef Geeraerts*, p. 315).

‘ Het is vooral links-België dat Gangreen niet te pruimen vond ’

Ook dat van die katholieke kritiek klopt trouwens niet. Het is vooral links-België dat *Gangreen* niet te pruimen vond. Wegens kolonialistisch en racistisch, zoals de Franstalige socialist Guy Cudell het verwoordde. Ook de socialistische minister van Justitie Alfons Vranckx was een fervent tegenstander.

Het is niet toevallig aan katholieken te danken dat Geeraerts in 1969 de Driejaarlijkse Staatsprijs voor Proza kreeg. De katholieke hoogleraar Marcel Janssens (KU Leuven) stemde voor, samen met de katholieke Lieve Scheer en de vrijzinnige Clara Haesaert. De socialistische schrijver Piet Van Aken, daarentegen, liep woedend weg toen hij hoorde dat Geeraerts kans maakte op de prijs. Zoals Vranckx’ B.O.B. *Gangreen* in beslag nam, een paar weken na de bekroning, samen met onder meer de sadomasochistische klassieker *Histoire d’O*, nog een kotsmisselijkmakend werk (dixit Nobelprijswinnaar François Mauriac).

Moraal

‘ dat literatuur los moest worden gezien van ideologie en moraal ’

De beslissing van de jury werd bekrachtigd door de CVP-minister van cultuur Frans van Mechelen. Zoals [Paul Cordy](#) hier eerder al opmerkte, vond ook hij dat literatuur los moest worden gezien van ideologie en moraal. Vijf decennia later vindt de canoncommissie echter dat *Gangreen* niet moreel hoogstaand genoeg is om in haar canon opgenomen te blijven.

Ook al is dat volgens haar eigen ‘[algemene principes](#)’ geen selectie criterium: literair-esthetische waarde staat voorop. Blijkbaar is dat plots literair-ethische waarde geworden. Je zou dat op zich kunnen betreuren maar toch respecteren. Ware het niet dat haar [voorzitter](#) een en ander ontkent: het gaat niet om een moreel oordeel, zo luidt het, en de commissie spreekt zich niet uit ‘over ideologie of levenspad van de schrijver.’ O ironie:

indien *Gangreen* literatuur *pur sang* is, dan is het wel doordat het interpunctieloos haaks staat op dat soort hypocrisie.

KOEN TANGHE

© 2020. Alle rechten voorbehouden Doorbraak / Perruptio cvba.